

A homeopátia és az egészségügyi felvilágosítás a 19. században

A homeopátia egy önálló, alternatív gyógyrendszer – a német romantika és racionalizmus szülte. Magán viseli a romantika jegyeit, mivel megalapítója, Samuel Hahnemann¹ feltételezte az életerő, a „vis vitalis” létezését (ma ezt „a szervezet öngyógyító képességé”-nek nevezzük) - ezt hivatottak támogatni a homeopátiás gyógyszerek. Másrészt racionális, sőt empirikus gyógymód, mivel gyógyszereiket a tapasztalatokon alapuló gyógyszerkísérletek során fejlesztik ki, és fizikai-lelki tünetek alapján rendelik a betegeknek.

A homeopátia Magyarországon az 1820-as években terjedt el, és itthon „hasonszenv”-nek fordították az elnevezését². Hamar lelkes támogatókra talált: elsősorban a főurak és a vidéki értelmiség tagjai (lelkészek, tanítók) váltak a híveivé. Egyre több orvos tért át az új módszer alkalmazására. Kultúrtörténeti jelentősége jóval nagyobb volt a 19. században, mint amit eddig feltételeztünk: a társadalom minden rétegét áthatotta, a reformkor szinte valamennyi jelentős személyisége felhasználta és támogatta az új gyógymódot.

A homeopátia fénykora Magyarországon az 1830-as évektől az 1880-as évek végéig tartott – ezekben az évtizedekben az országban kb. nyolcvan tekintélyes homeopata orvos működött, és mellettük sok laikus gyógyító (a már említett vidéki lelkészek, tanítók). Ez utóbbi tény arra sarkallta a homeopata orvosokat, hogy tevékenyen részt vegyenek az egészségügyi felvilágosításban:

I. Felismerték a laikus gyógyítók képzésének fontosságát. Szinte valamennyi kézikönyvüket az „értelmes nem-orvosok és kezdő házi orvosok” számára írták. Ezzel egyfelől

¹ Samuel Hahnemann (1755-1843) német orvos, gyógyszerész és vegyész. 1810-ben publikálta új gyógyítási elveit „*Organon...*” c. művében.

² A „homeopátia” görög eredetű szó, jelentése „a hasonló szenvedés tana” (gör. homioisz=hasonló, pathein=érezni, szenvedni). Arra utal, hogy e gyógymód alapelve: *hasonlót a hasonlóval gyógyítani*, vagyis ha egy anyag nagy adagban mérgezős tüneteket okoz, kis adagban meggyógyíthatja a hasonló tünetekkel járó betegséget.

elősegítették a homeopátia terjedését, amit valamennyien szinte missziós feladatnak tekintettek, másfelől igyekeztek kivédeni a képzetlen laikusok okozta károkat, a homeopátia tekintélyének rombolását. A számos homeopátiás kézikönyv közül kettőt emelek ki: Argenti Döme³ „*Különféle betegségek hasonszenvi gyógyítása*” c. könyve 1847-ben jelent meg először, és a következő évtizedekben a legnépszerűbb homeopátiás kiadványnak bizonyult. Nyolc magyar nyelvű és két német kiadást ért meg, kb. tízezer példányban fogyott el, ami a kor olvasási viszonyait tekintve jelentős teljesítmény.

Argenti Döme

A másik mű Schleicher Aladár „*A gyermekkor és annak betegségei*” c. 1866-os könyve. Ennek a könyvnek egyik fejezete kimondottan az anyáknak íródott, akik a gyermekek első orvosai, és ők döntenek arról, hogy milyen módszer szerint akarják gyermeküket gyógyíttatni. Szükségesnek tartották tehát megismertetni őket a homeopátia ismérveivel, előnyeivel a hagyományos orvoslással szemben.

II. A járványok is lehetőséget adtak a homeopáták számára, hogy részt vegyenek az egészségügyi felvilágosításban. Az 1831-es országos kolerajárvány idején kimagaslóan jó eredményt értek el a homeopata orvosok a gyógyításban. Az egyik legismertebb orvos,

³ Argenti Döme (1809-1893) az egyik legjelentősebb homeopata, többnyire Vácott és Pesten praktizált.

Bakody József⁴ Győrben 223 kolerás betegből 215-öt meggyógyított, és önmagát is kigyógyította a betegségből. Hasonlóan jó halálozási aránnyal kezelte betegeit a többi homeopata orvos is⁵, így az új gyógyító módszer a járvány leküzdésében sokkal sikeresebbnek bizonyult a hagyományos gyógymódnál.

Bakody József

Valószínűleg ennek köszönhető, hogy a hahnemanni kezelési módszert is tartalmazza az az ismeretterjesztő brosúra, amit Lenhossék Mihály⁶ országos főorvos felügyeletével adtak ki a kolerajárvány idején. Ez az irat Forgó György⁷ homeopata orvos közreműködésével készült. Ő volt Pest vármegye főorvosa, és a járvány tetőfokán javasolta az egészségügyi vezetésnek, hogy vezessék be a hahnemanni gyakorlatot a kolera elleni küzdelemben. Kérvényét elutasították, így a homeopaták csak páciensi körükben gyógyíthatták a betegeket.

A 19. század második felében fel-felbukkanó diftérijajárványok idején is megpróbálták elfogadtatni módszerüket a homeopaták a hivatalos szervekkel. Kérvényt nyújtottak be a belügyminiszterhez, engedélyezze a diftériás betegek kezelését homeopátiás szerekkel. Ezt a

⁴ Bakody József (1795-1835) győri, majd pesti homeopata orvos. Kiváló eredményeket ért el a kolera gyógyításában, és orvosi tapasztalatait két könyvben, valamint német folyóiratokban publikálta. Mivel a szakma képviselői hitelességét kétségbe vonták, kénytelen volt adatai igazságát bíróság előtt is bizonyítani. Hirtelen halálát egy önmagán végzett kinin-ópium-kísérlet okozta.

⁵ Az adatokat C. H. Rosenberg összegzi „*Fortschritte und Leistungen der Homöopathie...*” c. munkájában. (Leipzig, 1843.) Az adatok a 19. századi viszonyokat tekintve hitelesnek tekinthetők, mivel az ismertebb homeopaták a kiéleződő szakmai viták miatt rákényszerültek, hogy eredményeiket hitelesítették a meggyógyultak vagy a helybéli lelkészek, tanítók aláírásával.

⁶ Lenhossék Mihály Ignác (1773-1840) országos főorvos, a homeopátia ellenzője, aki az egészségügyi irodalom cenzoraként többször akadályozta a homeopátia mellett állást foglaló kiadványok megjelentetését.

⁷ Forgó György (1787-1835) egyike az első magyarországi homeopatáknak. Közreműködött Hahnemann „*Organon*” c. művének magyarra fordításában.

terápiát ők akkor már húsz éve sikeresen alkalmazták, szemben a korban szokásos, drasztikus beavatkozásokkal (ecsetelés, égetés, lepedék leválasztása). Szakfolyóiratukban, „*A homeopatia Szakközlönyé*”-ben, több cikkben hívták fel a figyelmet az 1890-es években diadalútjára induló szérumterápia veszélyeire. Bizonyították, hogy míg a „gyógysavó” alkalmazásánál 24 % a halálozási arány, a diftéria homeopátiás kezelése mindössze 8 %-os halálozási aránnyal jár. Kérelmeiket azonban elutasították.

III. A homeopátia eszméje a 19. században összefonódott a diétás étkezés és az egészséges életmód fogalmával. A homeopata orvosok kollégáikhoz képest jóval nagyobb jelentőséget tulajdonítottak a gyógyulásban a kímélő étrendnek, a tornának, a szabad levegőn való tartózkodásnak. Pácienseiknek a gyógyszerek mellé előírták, hogy mit és mennyit fogyaszthatnak. A német nyelvű homeopátiás szakácskönyvek közkézen forogtak Magyarországon is. Fontosnak tartották, hogy az egészségesek is tartózkodjanak a túlzott alkohol-, erős fűszer- és izgatószer-fogyasztástól. Ennek szellemében íródott pl. Almási Balogh Pál⁸ értekezése „*Kávé, thé, csokoládé*” címmel, amely egyszersmind kultúrtörténeti összefoglalás is ezekről a népszerű élvezeti szerekről.

Almási Balogh Pál

⁸ Almási Balogh Pál (1794-1867) a legtekintélyesebb homeopata orvos. Valódi reformkori polihisztor volt, aki sokoldalú műveltségét a nemzet felemelkedése érdekében használta fel. Alapító tagja volt szinte valamennyi jelentős reformkori intézménynek. A *Magyar Hasonszenvi Orvosegylet* első elnökévé választotta 1865-ben. A legtöbb közéleti személyiség hozzá fordult orvosi tanácsért, közöttük Széchenyi és Kossuth is.

A homeopátiás kórházakban (pl. a gyöngyösi városi kórházban, a kőszegi kórházban, a pesti Bethesda Kórházban és az Elisabethinumban, amely a mai Schoepf-Merei Kórház elődje), valamint a járóbeteg-rendeléseken teret adtak az általános értelemben vett egészségügyi felvilágosításnak, az egészséges életmódra nevelésnek.

Szakmai folyóirataik mellett a nagyközönségnek szánt, egészséges életmódra nevelő folyóiratokat is megjelentettek, pl. az „Egészségi és Hasonszenvi Közlöny”-t (1877-1879), az „Életmentés és Egészség”-et (1875) és az „Élet. Népszerű egészségügyi, életbuvárlati és társadalmi Közlöny”-t (1879).

IV. A betegségek megelőzéséhez tartozik a helyesen gyakorolt testmozgás – ezt a homeopata orvosok hamar felismerték, és már az 1860-as évek elejétől lelkesen népszerűsítették.

Szontagh Ábrahám

Bakody Tivadar⁹ és Szontagh Ábrahám¹⁰ indították el Magyarországon a torna-mozgalmat, és 1866-ban megalapították a Nemzeti Tornaegyletet, amelynek első elnöke Szentkirályi Móric¹¹, a politikus és homeopata orvos lett. Tornagyakorlataikat a „svéd tornászat” (a mai gimnasztika és gyógytorna elődje) mozgássoraiból állították össze. Szontagh Ábrahám 1869-

⁹ Bakody Tivadar (1825-1911) Bakody József fia, a homeopátiás mozgalom legerőteljesebb egyénisége a század második felében. A homeopátia szinte valamennyi fontos pesti intézményének vezetésében (Hasonszenvi Orvosegylet, Bethesda Kórház, Szt. Rókus Kórház osztálya, egyetemi tanszék) és sajtóorgánumainak szerkesztésében részt vett.

¹⁰ Szontagh Ábrahám (1830-1902) a pesti ingyenes homeopátiás járóbeteg-rendelő vezetője, az egyetel titkára, a Tátra-vidéki nyaralóhelyek népszerűsítője volt.

¹¹ Szentkirályi Móric (1807-1882) politikus, rövid ideig Pest polgármestere. Kényszerű politikai visszavonulása idején tanulta ki az orvosi szakmát, és a homeopátiás módszert választotta.

ben „*Tornazsebkönyv*”-et is megjelentetett – az általa alkotott új, magyar vezényszavakat átnézte írókkal, tanárokkal, később már akadémiai nyelvészek is közreműködtek a szóalkotásban. Az új magyar vezényszavakkal oktatták a tornatanítókat a tanfolyamokon. Kezdeményezték az iskolai testnevelés bevezetését az iskolákban, ami később meg is valósult.

A 19. század végére a homeopátia elveszítette társadalmi jelentőségét. Annak ellenére, hogy egyetemi tanszéke több mint harminc éven át fennállt, nem tudta biztosítani magyarországi orvosutánpótlását. A 20. században a 20-as-40-es években, majd újabb szünet után 1990-től éledt újjá a homeopátia Magyarországon.

Kölnei Livia

Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár

Budapest 1023 Török u. 12.

Válogatott irodalom:

Kóczián Mária - Kölnei Livia: Homeopátia Magyarországon 1820-1990. Budapest, Noran, 2003. – lásd itt a részletes felhasznált irodalmat!

Schmideberg, Melitta: Geschichte der homöopathischen Bewegung in Ungarn. In: Allgemeine Homöopathische Zeitung 1930. pp. 87-134, pp. 210-250.

Schimert Gusztáv: Was lehrt uns die Geschichte der Homöopathie in Ungarn? In: Deutsche Zeitschrift für Homöopathie, Berlin, 1925. Heft 11. pp. 483-492, pp. 547-559.

Antall József: A homeopátia tegnap és ma. In: Természettudományi Közlöny, 1964. 11.sz.

Kapronczay Károly: Hausmann Ferenc. In: Orvosi Hetilap, 1976. 26.sz.

Rosenberg, Carl Heinrich: Fortschritte und Leistungen der Homöopathie in und ausser Ungarn. Leipzig, 1843.